

Федорова М.А. Навчання дітей дошкільного віку складанню сюжетної розповіді // Modern science: innovations and prospects. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2022. Pp. 274-280. URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-science-innovations-and-prospects-1-3-maya-2022-goda-stokholm-shvetsiya-arhiv/>.

УДК 373.24

НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ СКЛАДАННЮ СЮЖЕТНОЇ РОЗПОВІДІ

Федорова Марія Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

astashkina@meta.ua

Анотація: в статті розглядаються методичні засади навчання дітей дошкільного віку складанню сюжетної розповіді. Розглядається зміст поняття «сюжетна розповідь», структура сюжетної розповіді, етапи роботи з навчання дітей сюжетної розповіді (розглядання іграшки, постановка завдання, бесіда за змістом розповіді, зразок розповіді вихователя). Приділяється увага роботі з художньою літературою, що є необхідним для формування умінь зв'язного мовлення.

Ключові слова: зв'язне мовлення, сюжетна розповідь, структура розповіді, іграшка, дитина дошкільного віку.

Вступ. Одним з перспективних напрямів реалізації цілісного підходу в освітньому процесі є своєчасне освоєння дитиною рідної мови та подальший розвиток зв'язного мовлення. Значимість розробки проблеми формування зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку визначається завданнями Закону України «Про дошкільну освіту», а також завданнями Базового компоненту дошкільної освіти в Україні, в яких вказано на необхідність формування у

дітей до кінця дошкільного віку ключових компетентностей, які забезпечать успішне навчання в школі та подальшу соціалізацію особистості.

Метою статті є окреслення методичних засад навчання дітей дошкільного віку складанню сюжетної розповіді.

Результати і обговорення. Проблема розвитку зв'язного мовлення у дошкільному віці порушується у працях А.Богущ, Л.Виготського, Н.Гавриш, О.Запорожця, К.Крутий та ін. У працях вчених виділяються дві форми зв'язного мовлення: монолог і діалог. О.Лурія, С.Рубінштейн, вважали, що діалогічна форма мовлення – первинна за своїм походженням у порівнянні з монологічною. Монологічне мовлення в психологічному і лінгвістичному відношенні більш складна форма усного мовлення. Вона більш розгорнута, вимагає більшої напруженості пам'яті, напруженої уваги до змісту і форми мови. Монологічне мовлення спирається на мислення, яке логічно більш послідовне, ніж у процесі діалогу. Монолог потребує ретельної попередньої підготовки, значного вольового зусилля, композиційних і логічних умінь. Монолог не підтримується ситуацією або запитаннями на відміну від діалогу, він, як правило, адресований не одній людині, а багатьом. Тому монолог повинен бути складений дуже ретельно, щоб бути зрозумілим слухачам [1, с. 336].

Оволодіння монологічним мовленням передбачає формування умінь дітей складати різні види розповідей. Виділяють такі види розповідей: розповідь-опис, сюжетна розповідь, розповідь-міркування.

Сюжетна розповідь – це такий вид монологічного мовлення, в якому повідомляється про події, явища, що розгортаються у часі. Сюжетній розповіді притаманні такі характерні особливості: динамічність (дійсність сприймається в процесі зміни і розвитку); послідовність подій; інтонація розповідання; наявність композиційної структури (вступ, основна частина, висновок) [2].

Виділяють такі структурні елементи сюжетної розповіді:

- початок розповіді («були собі...»);
- зав'язка («одного разу...»);

- кульмінація опису подій, що визначається спеціальним словом «раптом»;
- розв'язка – повідомлення про наступне розгортання подій, починається словами «потім», «після того, як»;
- закінчення, яке може мати такий вигляд: «з того часу...», «так вони і стали...», «і стали вони жити собі...».

Формування умінь складати сюжетну розповідь починається під час роботи над творами художньої літератури. Дошкільники навчаються звертати увагу на назву твору, встановлювати зв'язок між назвою та змістом, виділяти основну думку твору. Цьому допомагають запитання вихователя: чому оповідання / казка та називається? про що ця казка? яка тема розкривається в оповіданні?

Для того, щоб дошкільники навчилися встановлювати зв'язок між назвою художнього твору та його змістом Н.Стародубова пропонує давати їм такі завдання:

- порівняння різних художніх творів, під час яких вихователь звертає увагу дітей на те, що різні автори можуть по-різному розкривати одну й ту саму тему;
- малювання дітей за змістом твору, після чого вихователь разом з дітьми розглядає малюнки і підкреслює, що всі вони об'єднані однією темою;
- визначення теми художнього твору після розгляду ілюстрацій до нього;
- представлення дітьми власної назви твору, вибір найкращої назви з усіх запропонованих вихователем [3, с. 67].

При ознайомленні з художньою літературою дошкільники навчаються усвідомлювати структуру сюжетної розповіді. Після читання твору дітям задаються питання, для розуміння ними його структури: «Як починається оповідання?», «Про що йдеться в середині оповідання?», «Чим закінчилося оповідання?».

Щоб діти краще усвідомили структуру твору Н Стародубова пропонує проводити таку роботу:

- читання художнього твору без повідомлення назви і без одного структурного компоненту (наприклад, без початку / середини / кінцівки). Після цього вихователь запитує: «Якої частини не вистачає? Як ви про це здогадалися?»;

- вигадування дітьми пропущеної частини оповідання;
- придумування назви твору.

Дошкільників вчать складати сюжетну розповідь за набором іграшок та розповідь за окремою іграшкою. Розповідь за однією іграшкою – важкий вид розповіді, оскільки іграшка лише називає головного героя, а інших героїв, сюжет, динаміку подій діти повинні придумати самостійно.

Спочатку дітей вчать складати розповідь за групою іграшок (2-3 іграшки). Іграшки підбираються таким чином, щоб нескладно було придумати сюжетну лінію (ведмежа, білочка, корзинка з горіхами; песик та їжачок, гриби). Робота над складанням сюжетної розповіді містить дві частини:

1) розглядання іграшки, під час якого дошкільники ознайомлюються з іграшками, виділяють їх характерні ознаки або складають невеликий опис. Ця частина закінчується постановкою завдання: «Придумаємо розповідь про ці іграшки», дається план розповіді або її зразок;

2) складання розповіді.

Можна запропонувати таку послідовність роботи над складанням сюжетної розповіді.

1. Розглядання іграшок. Вихователь звертає увагу дітей на іграшки, які стоять на столі: «Подивіться, які у мене іграшки. Що це за іграшки?». Про кожну іграшку вихователь задає питання, які допомагають побудувати сюжет розповіді: це хто? (цуценя); яке воно? (опис зовнішнього вигляду); як його звати? а це хто? (їжачок); який він?

2. Постановка завдання: давайте складемо казку «Пригоди цуценяти Ріккі в лісі».

3. Бесіда по змісту розповіді. Вихователь задає питання, які визначають сюжет розповіді: куди могло піти цуценя Ріккі? кого воно могло зустріти по дорозі? що трапилось з їжачком? чому їжачку потрібна була допомога цуценяти? як допоміг Ріккі? Діти можуть пропонувати різні варіанти відповідей. Обговорення різних варіантів відповідей сприяє тому, що діти в подальшому пропонують різні сюжетні лінії і різні напрями розвитку подій.

У молодшій і середній групах дошкільники складають розповіді за зразком вихователя, потім – за планом, а в старшій групі – самостійно. В середній групі зразок розповіді доцільно давати на кожному занятті. Зразок дається після розглядання іграшки. Він повинен містити пряму мову, образні вирази, елементи опису.

4. Зразок розповіді вихователя.

Пригоди цуценяти Ріккі в лісі.

Це було влітку. Цуценя Ріккі вирішило піти до своїх друзів. Стояла сонячна погода і Ріккі вирішив йти через ліс, щоб назбирати друзям суницю. Йде цуценя стежинкою, милується природою, як раптом чує, хтось в кущах плаче. Підійшов Ріккі ближче і побачив маленького їжачка. «Ти чого плачеш?» – запитало цуценя. Їжачок відповів: «Я збирав суницю, як раптом мої лапки заплутались в гіллі. Я тягну-тягну лапки і не можу виплутатись». «Не плач, я тобі допоможу» – сказав Ріккі.

Цуценя підійшло до куща і своїми гострими кігтями розірвало гілля та визволило їжачка. Їжачок був дуже вдячний Ріккі і подарував йому кошик із сунцею. А потім вони разом пішли до друзів.

5. Розповіді дітей.

За таким саме алгоритмом проводиться складання сюжетної розповіді за однією іграшкою. Робота починається з розгляду іграшки, виділення її характерних рис. Потім вихователь пропонує придумати розповідь про неї і разом з дітьми намічають сюжетну лінію: «Розкажи про ведмедика. Який він? Що з ними може трапитись?». Якщо діти відчують труднощі, вихователь може підказати свій варіант сюжету:

- Що любить ведмедик? (мед).
- Якось ведмедику захотілось медом поласувати. А де можна знайти мед? (у бджілок).

- Що побачив ведмедик на галявині? Як він вирішив здобути собі мед?
- Чи сподобалось це бджолам? Що вони зробили?
- Як ви думаєте, що сказали бджоли ведмедику на прощання?

Приклад розповіді «Як ведмедик медом ласував».

Якось захотілось ведмедику медом поласувати, адже всім відомо, що ведмеді мед любляють. Подумав він собі: «Одного разу в лісі на прогулянці я бачив вулики. Треба піти перевірити, чи наносили туди бджілки меду?». Іде ведмедик до лісу і уявляє, як смачним медом ласує. Ішов він довго-довго, стомився, аж раптом бачить: стоять на галявині вулики, бджілки працюють, мед носять. Зрадів ведмедик і побіг мед доставати. Але бджолам не сподобався непроханий гість, який без дозволу поліз у їх доріжку. Бджоли прогнали клишоногого ласуна та ще й замість меду покусали його своїми маленькими жалами. Тікав ведмедик від них щодуху. А бджоли на прощання йому сказали: «Якби ти був чемний і попросив у нас меду, ми б із задоволенням тебе пригостили. А тепер не хочемо, щоб ти і близько підходив до нашого дому».

Більш складним видом занять є ігри-інсценування, під час яких діти старшої групи складають розповідь та одночасно здійснюють дії з іграшками. На перших заняттях вихователь пропонує зразок розповіді, який має бути коротким і включати кілька дій із іграшкою. В подальшому зразок дається лише тоді, коли у ньому є потреба.

Висновки. Регулярне проведення роботи над складанням різних видів розповідей, починаючи з молодшої групи закладу дошкільної освіти, сприяє тому, що у дітей розвивається зв'язне мовлення.

Список літератури:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А. М. Богуш. — К.: Вища шк., 2007. - 542 с.

2. Методична розробка уроку: «Тексти різних типів — розповідь, опис, роздум». – URL: <https://vseosvita.ua/library/metodicna-rozrobka-uroku-tekstiv-raznih-tipiv-rozpovid-opis-rozdum-179645.html>.

3. Стародубова Н.А. Теория и методика развития речи дошкольников: учеб. Пособие. – М.: АкадеміА, 2007. - 256 с.